

Hoofdbevindingen effectstudies

Leesbevorderingsprogramma's waarin kinderen boeken krijgen, vergroten de taal- en leesvaardigheid, zo blijkt uit een meta-analyse van 44 studies (De Bondt, Willenberg, & Bus, 2020). In Nederland ontvangen ouders van jonge baby's boeken via het boekgiftprogramma BoekStart. Dit programma stimuleert de taalontwikkeling van kinderen met een moeilijk temperament: deze kinderen lopen na 15 en 22 maanden voor op niet-deelnemende kinderen met een moeilijk temperament, en doen dit nog steeds als ze vijf à zes jaar oud zijn. Hetzelfde effect gaat niet op voor kinderen met een makkelijk temperament (Van den Berg & Bus, 2015; De Bondt & Bus, 2019; Bus & De Bondt, 2022). Baby's met een moeilijk temperament zijn snel overprikkeld en laten zich daardoor minder gemakkelijk voorlezen. Onder invloed van BoekStart startten ouders van baby's met een moeilijk temperament vroeger met voorlezen, wat hun taalontwikkeling stimuleert (De Bondt & Bus, 2019; Bus & De Bondt, 2022).

Effectiviteit leesbevorderingsinterventies

Boekgiftprogramma's stimuleren geletterde thuisomgeving

In diverse landen worden zogenaamde 'book giveaway-programma's' uitgevoerd. De gemeenschappelijke deler van deze programma's is dat ouders en/of kinderen een of meerdere keren een gratis boek ontvangen. In Nederland is BoekStart een voorbeeld van een boekgiftprogramma, en hiernaast ook Geef een (prenten)boek cadeau.

Sommige boekgiftprogramma's beginnen met het geven van boeken in de babyleeftijd (BookStart/BoekStart), om dit vervolgens al dan niet voort te zetten (Reach Out and Read en Imagination Library). Deze programma's blijken ouders op het spoor te zetten van voorlezen en andere leesopvoedende activiteiten. Uit een meta-analyse van 44 studies komt een 'klein' positief effect naar voren op de geletterde thuisomgeving ($d=0,31$) en op interesse in boeken en de taal- en leesvaardigheid bij de kinderen ($d=0,29$). Onder gezinnen met een lagere sociaaleconomische status, zijn de positieve effecten op de geletterde thuisomgeving het sterkst (De Bondt, Willenberg, & Bus, 2020; Bus & De Bondt, 2022).

Het is van belang dat ouders, naast de boeken, ook informatie, advies en coaching over voorlezen ontvangen, idealiter van een (betrouwbare) zorgprofessional. In het programma Reach Out and Read worden ouders bij ieder bezoek aan het consultatiebureau opnieuw geïnformeerd over (het belang van) voorlezen. Dit programma beïnvloedt de interesse van kinderen in boeken en hun taal- en leesvaardigheid het sterkst (De Bondt, Willenberg, & Bus, 2020; Bus & De Bondt, 2022). In Nederland is op consultatiebureau's inmiddels ook een BoekStartcoach actief: een voorleesconsulent van de bibliotheek, die jongs ouders adviseert over voorlezen en leesopvoeding. Anno

2021 zijn er 139 BoekStartcoaches actief vanuit 64 basisbibliotheken (46% van [het totaal](#)) en op 178 consultatiebureaus in Nederland. Het doel is het bereik van BoekStart onder laagtaalvaardige ouders vergroten ([Koninklijke Bibliotheek, 2021](#)). Deze ouders komen vaak niet in de bibliotheek en wel op het consultatiebureau ([Education Lab, 2021](#)).

Leesmonitor www.lezen.nl

Ouder-kindprogramma's werken preventief

Programma's en interventies voor geletterdheid en leesbevordering bieden gezinnen ondersteuning bij de leesopvoeding. De doelgroep bestaat over het algemeen uit lager opgeleide, minder verdienende, meertalige of lager geletterde ouders. Zij leren hoe ze de taalontwikkeling van hun kinderen kunnen stimuleren, door met hen te praten, samen taal oefeningen te doen of [voor te lezen uit prenten- en kinderboeken](#).

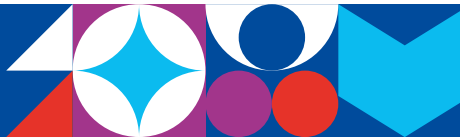
Kinderen die behoren tot de doelgroep, en die het risico lopen op taalachterstanden, profiteren van dergelijke ouder-kindprogramma's. Een meta-analyse van 48 studies onder gezinnen met een lagere sociaal-economische status laat een 'klein' positief effect ($d=0,41$) zien op de ontluikende geletterdheid. Het effect gaat in het bijzonder op voor interventies die zich uitsluitend richten op voorlezen in het gezin, in plaats van op een variëteit aan taal- en leesactiviteiten. Ook is het effect sterker als het programma op een enkele locatie (bijvoorbeeld thuis of op school) wordt uitgevoerd, in plaats van op verschillende locaties (bijvoorbeeld thuis en op school) ([Van Steensel et al., 2019](#)).

Leesmonitor www.lezen.nl

BoekStart versterkt taalontwikkeling

In dit programma, onderdeel van [Kunst van Lezen](#), helpen bibliotheken, kinderdagverblijven en andere opvoedkundige instanties het jonge gezin om een start te maken met de leesopvoeding. Ouders vanaf de babyleeftijd stimuleren om voor te lezen, verhaaltjes te vertellen en gesprekjes te voeren, dit is het doel van [BoekStart](#). Ouders krijgen een uitnodiging voor BoekStart als hun baby ongeveer drie maanden oud is. 34% gaat vervolgens naar de bibliotheek om een gratis BoekStartkoffertje op te halen. Bibliotheken hebben in 2021 zodoende in totaal 57.500 koffers uitgedeeld. Negen op de tien ouders die een koffer ophalen, maken hun baby tevens lid van de bibliotheek.

Ouders die meedoen aan BoekStart beginnen op jongere leeftijd met voorlezen aan hun kind. Ook hebben ze meer babyboekjes in hun bezit ([Kantar Public, 2018](#)). Uit een

effectstudie blijkt dat als ouders onder invloed van BoekStart vaker voorlezen, dit de taalontwikkeling van hun kinderen stimuleert. Ouders zetten in dit geval een **positieve leesspiraal** in gang. Hun kinderen hebben op een leeftijd van 15 maanden een voor-sprong in hun woordenschat, en na 22 maanden zijn ze nog verder uitgelopen op niet-BoekStart-kinderen (Van den Berg & Bus, 2015).

BoekStart stimuleert de taalontwikkeling van kinderen met een makkelijk temperament niet. Als kinderen echter een moeilijk temperament hebben, en snel huilen, geïrriteerd raken en afgeleid zijn, profiteren zij wel van BoekStart. Zij weten de taalachterstand die ze zonder BoekStart waarschijnlijk zouden oplopen, om te buigen in een voorsprong op kinderen met een makkelijk temperament (Van den Berg & Bus, 2015). Bovendien lopen kinderen met een moeilijk temperament die meedoen aan BoekStart op 6-jarige leeftijd nog steeds voor in de taalontwikkeling. Dit is het geval ten opzichte van niet-BoekStart-kinderen met een moeilijk temperament (De Bondt & Bus, 2019; De Bondt & Bus, 2022). BoekStart werkt dus preventief: het risico op taalachterstanden wordt gereduceerd.

Leesmonitor www.lezen.nl

Meer aandacht voor leesbevordering met BoekStart in de kinderopvang

Het programma BoekStart in de kinderopvang ligt in het verlengde van **BoekStart voor baby's**. Bibliotheken faciliteren kinderdagverblijven en peuterspeelzalen om een stimulerende leesomgeving te creëren, met aandacht voor voorlezen en een rijke, actuele en gevarieerde boekencollectie. 3.145 van de ruim 9.000 kinderdagverblijven en peuterspeelzalen doen mee, een landelijke dekking van 34%. Er worden via deze weg in totaal bijna 165.000 jonge kinderen bereikt. De 117 bibliotheken die BoekStart in de kinderopvang aanbieden (84% van het totaal aantal bibliotheken), maken ook altijd de verbinding met BoekStart voor baby's.

BoekStart in de kinderopvang richt zich op aandacht voor (interactief) voorlezen, ouderbetrokkenheid en een rijke, actuele en gevarieerde boekencollectie op de instelling. De pedagogisch medewerkers zijn idealiter gekwalificeerd in leesbevordering, door middel van het volgen van een training tot voorleescoördinator en interactief voorlezen. Hiernaast is er een voorleesplan met visie, doelen en een jaarprogramma op het gebied van leesbevordering, dat jaarlijks een evaluatie krijgt met gegevens uit de Monitor BoekStart in de kinderopvang. Deze elementen of bouwstenen staan beschreven in de praktijkkaart voor de interventie (Education Lab, 2021).

Voorlezen vindt vaker plaats op kinderdagverblijven met BoekStart in de kinderop-

vang. 85% van de pedagogisch medewerkers op BoekStart-instellingen leest dagelijks voor, terwijl het op de instellingen zonder BoekStart gaat om 75% (Kantar, 2017). Pedagogisch medewerkers op BoekStart-instellingen lezen bovendien vaker interactief voor, bijvoorbeeld door vragen te stellen, en het voorleesritueel en de verhaalverwerking zijn er uitgebreider. Ook is er op deelnemende locaties meer aandacht voor taalzwakke kinderen en ouderbetrokkenheid (Kantar, 2020; Kantar, 2017).

Kindcentra met BoekStart in de kinderopvang verankeren leesbevordering relatief sterk in het beleid. Er is vaker dan op niet-deelnemende instellingen een voorleescoördinator actief en voorlezen is vaker opgenomen in het beleids-, voorlees-, werk-, of opleidingsplan. Ook is de kennis van kinderboeken van pedagogisch medewerkers groter, heeft een groter aantal pedagogisch medewerkers een voorleescursus gevolgd, en is er een intensievere samenwerking met de bibliotheek (Kantar, 2020). De aanwezigheid van een voorleescoördinator en een voorleesplan op deelnemende instellingen houden bovendien positief verband met het voorleesgedrag van de pedagogisch medewerkers (Monitor BoekStart in de kinderopvang, 2020).

Leesmonitor www.lezen.nl

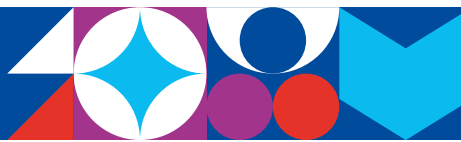
Effecten werkzame elementen BoekStart (in de kinderopvang)

Voorlezen geeft boost aan taal en lezen

Baby's, peuters, kleuters en beginnende basisscholieren die door hun ouders worden voorgelezen, ontwikkelen een voorsprong in hun taal- en leesontwikkeling. Een meta-analyse van 33 studies toont aan dat voorlezen een 'middelgroot' positief effect ($d=0,59$) uitoefent op de taal- en leesvaardigheid. Voorlezen kan 8% verklaren van de verschillen tussen kinderen in de taalontwikkeling, ontluikende geletterdheid en leesvaardigheid (Bus et al., 1994).

Een vroege start met voorlezen loont. Hoe jonger kinderen zijn als hun ouders van start gaan met het voorleesverhaal, hoe groter hun woordenschat op 2-jarige leeftijd (Debaryshe, 1993). Baby's die meer dan 10 minuten per dag worden voorgelezen, hebben een 2,5 keer zo grote kans om met een voldoende woordenschat aan school te beginnen (Farrant & Zubrick, 2013). Op 7- tot 10-jarige leeftijd hebben kinderen die al jong zijn voorgelezen gemiddeld een rijkere woordenschat, een sterker leesbegrip en een hogere leesmotivatie (Demir-Lira et al., 2019).

Op de basisschool kan voorlezen ook stimulerend werken. Kinderen in klassen waarin regelmatig wordt voorgelezen, gaan in de loop van het schooljaar sterker vooruit in leesfrequentie dan kinderen in klassen waarin dit niet gebeurt (Van der Sande et al., 2019).

Voorlezers die de interactie zoeken met het kind, geven de taal- en leesvaardigheid een extra impuls. Kinderen die vragen krijgen over afbeeldingen, karakters en gebeurtenissen in het verhaal, boeken blijken een meta-analyse van 38 studies meer vooruitgang op hun woordenschat dan kleuters die zonder interactie worden voorgelezen (Flack, Field & Horst, 2018). Uit een meta-analyse van zestien studies blijkt bovendien dat het positieve effect van interactief voorlezen groter is als kinderen jonger zijn (2 tot 4 jaar in plaats van 5 tot 6 jaar) en een beperkt risico lopen op taal- en leesachterstanden (Mol, 2010).

Leesmonitor voorlezen 1 www.lezen.nl

Leesmonitor voorlezen 2 www.lezen.nl

Leesmonitor voorlezen 3 www.lezen.nl

Actieve ouder stimuleert leesgedrag en leesmotivatie

Jong geleerd is oud gedaan: dit spreekwoord gaat ook op voor het lezen. Kinderen die zijn opgegroeid in een rijke leesomgeving, groeien over het algemeen uit tot fervente lezers. Zij lezen op volwassen leeftijd vaker detectives, romantische fictie en Nederlandstalige en vertaalde literatuur (Notten, 2012).

Ouders kunnen verschillende dingen doen om het lezen te stimuleren. In de eerste plaats geven ze het goede voorbeeld. Als zij regelmatig een boek lezen, spiegelen hun kinderen zich aan dat gedrag. Ten tweede bieden ouders directe begeleiding. Als zij hun kinderen voorlezen en met hen praten en discussiëren over boeken, stimuleren ze het leesgedrag (Notten, 2012).

Voor jongere kinderen lijkt het in het bijzonder van belang om directe begeleiding te bieden. De leesmotivatie is bij hen met name positief als ouders hen voorlezen, aanmoedigen om te lezen en helpen bij de boekenkeuze. Voor oudere kinderen lijkt met name een stimulerende leesomgeving van belang. De leesmotivatie is bij hen met name positief als ouders zelf lezen en met hun kinderen praten over teksten en boeken (Van Steensel & Segers, 2019).

Leesmonitor www.lezen.nl

Het belang van boeken in huis

Naast het voorbeeld en de begeleiding is ook een goed gevulde boekenkast van belang. Kinderen die thuis de beschikking hebben over een breed en gevarieerd aanbod aan boeken, presteren beter op school (Notten, 2012) en zijn bovendien

leesvaardiger. Het laatste geldt in het bijzonder bij de aanwezigheid van kinderboeken (Expertisecentrum Nederlands, 2017).

De onderwijsloopbaan van kinderen uit boekrijke gezinnen duurt gemiddeld drie jaar langer dan die van kinderen uit boekarme gezinnen, ook als rekening wordt gehouden met verschillen in opleidingsniveau, werk en sociaaleconomische achtergrond. Vooral kinderen uit laagopgeleide gezinnen hebben baat bij een goed gevulde boekenkast. Bij hen is de samenhang tussen het aantal boeken in huis en hun schoolcarrière sterker dan bij kinderen uit hoogopgeleide gezinnen (Evans et al., 2010).

Het boekenbezit heeft een minder gunstige invloed dan de leesbegeleiding. Als ouders het leesplezier, de leesvaardigheid en de onderwijscarrière van hun kinderen willen stimuleren, doen ze er in het bijzonder goed aan om hen regelmatig voor te lezen (Gottfried et al., 2015).

Leesmonitor www.lezen.nl